

Barbara Woś

EKOTURYSTYKA SZANSĄ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU TERENÓW WIEJSKICH

ECOTOURISM AS A CHANCE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Streszczenie

Zrównoważony rozwój to preferowany obecnie model gospodarki, w którym najważniejszym założeniem jest postęp społeczno-gospodarczy prowadzący do awansu cywilizacyjnego i ekonomicznego przy maksymalnym ograniczeniu niekorzystnego wpływu na środowisko naturalne. Obszarami, na których szczególnie istotne jest wprowadzanie i zachowanie zasad ekorozwoju są tereny wiejskie. Wzrastające koszty produkcji i brak stabilności cenowej produktów rolnych sprawiają, że wielu rolników rezygnuje z działalności rolnej poszukując dodatkowych źródeł dochodu poza rolnictwem. Alternatywą dla rolnictwa i dodatkowym źródłem dochodu może być turystyka. Rozwój turystyki wiejskiej pozwala na tworzenie nowych miejsc pracy bez konieczności emigracji zarobkowej i całkowitej rezygnacji z dotychczasowej działalności rolnej. Powiązanie działalności rolnej i turystycznej może stać się podstawą stworzenia atrakcyjnego produktu turystycznego. Polska wieś to doskonały teren dla turystyki zrównoważonej opierającej się na zasadach ekorozwoju, w której założenia doskonale wpisuje się agro- i ekoturystyka. Komplementarność oferty agro i ekoturystycznej stwarza dodatkowe możliwości rozwoju terenów wiejskich stanowiąc podstawę do współpracy pomiędzy poszczególnymi gospodarstwami i tworzenia produktu turystycznego charakterystycznego dla danej miejscowości lub regionu.

Słowa kluczowe: turystyka zrównoważona, ekoturystyka, agroturystyka

Summary

Sustainable development is a preferred model of economy in which the most important assumption is social and economic development leading to civilization progress and economic development with maximum reduction of adverse impact

on the natural environment. Regions where introduction and observation of ecodevelopment principles is particularly important are rural areas. Increasing costs of production and the lack of stable prices of agricultural products make many farmers abandon agricultural activity and search for additional sources of income outside of agriculture. Tourism can be an alternative for agriculture and an additional source of income. Development of agricultural tourism enables to create new jobs without emigration and complete abandonment of current agricultural activity. Linking agricultural and tourist agricultural may become the basis for an attractive tourist product. Polish country is perfect for sustainable tourism based on ecodevelopment principles of which are ideal for agrotourism and ecotourism. The complementary agrotourist and ecotourist offer provides additional opportunities for development of rural areas, forming the basis for cooperation between individual farms and create a tourist product typical for a given town or region.

Key words: sustainable tourism, ecotourism, agrotourism

WSTĘP

Zrównoważony rozwój to pojęcie często pojawiające się w strategiach rozwoju gmin i województw. Istnieje wiele definicji zrównoważonego rozwoju. Jego najważniejszym założeniem jest rozwój społeczno-gospodarczy prowadzący do postępu cywilizacyjnego i rozwoju ekonomicznego przy maksymalnym ograniczeniu niekorzystnego wpływu na środowisko naturalne. Zrównoważony rozwój to szereg działań mających na celu zrównoważenie potrzeb społeczno-gospodarczych z potrzebą ochrony środowiska i zasobów naturalnych, sprawiedliwy dostęp do zasobów przyrodniczych oraz optymalne wykorzystywaniem odnawialnych i nieodnawialnych zasobów środowiska (Berdo 2006).

Założenia zrównoważonego rozwoju, zwanego często ekorozwojem, znaleźć można także w strategii rozwoju Polski. Obszarami na których szczególnie istotne jest wprowadzanie i zachowanie zasad ekorozwoju są tereny wiejskie, na których gospodarowanie człowieka jest bezpośrednio uzależnione od zasobów środowiskowych.

CEL I METODY BADAŃ

Wszeghorniający kryzys gospodarczy dotyka także rolnictwa. Wzrastające koszty produkcji i brak stabilności cenowej produktów rolnych sprawiają, że wielu rolników rezygnuje bądź znacząco ogranicza dotychczasową działalność rolną poszukując dodatkowych źródeł dochodu poza rolnictwem. Takie działanie często wiąże się ze wzrostem bezrobocia na wsi i emigracją zarobkową. Alternatywą dla rolnictwa i dodatkowym (a niejednokrotnie podstawowym) źródłem utrzymania może być turystyka. Rozwój turystyki wiejskiej pozwala na tworzenie nowych miejsc pracy na wsi bez konieczności emigracji zarobkowej i całkowitej rezygnacji z dotychczasowej działalności rolnej. Co więcej powi-

zanie działalności rolnej i turystycznej może stać się podstawą stworzenia atrakcyjnego produktu turystycznego. Celem niniejszej pracy jest ukazanie w jaki sposób rozwój ekoturystyki może wpłynąć na wzrost atrakcyjności gospodarstw agroturystycznych i terenów wiejskich. Przedstawione przykłady przedstawiają możliwość wykorzystania produktu ekoturystycznego w ofercie gospodarstw agroturystycznych, co w większości wypadków doprowadziło do wzrostu atrakcyjności turystycznej poszczególnych gospodarstw i regionów oraz stworzyło nowe możliwości aktywizacji zawodowej społeczności lokalnej. Metody badawcze wykorzystane podczas przygotowania opracowania to wywiady prowadzone z właścicielami gospodarstw agroturystycznych województw dolnośląskiego i opolskiego oraz badania ankietowe prowadzone w wybranych gospodarstwach agro- i ekoturystycznych.

EKOTURYSTYKA SZANSĄ ROZWOJU TERENÓW WIEJSKICH

Na terenie Polskie możemy zaobserwować rosnące zainteresowanie agroturystyką jako główną formą turystyki wiejskiej. Liczba gospodarstw agroturystycznych dynamicznie wzrasta podobnie jak liczba miejsc pracy tworzonych w tych gospodarstwach. Oferta gospodarstw agroturystycznych z roku na rok wzbogacana jest w coraz to nowe usługi zachęcające do czynnego i biernego wypoczynku na wsi. W ostatnich latach obserwuje się także intensywny rozwój oferty ekoturystycznej stanowiącej często uzupełnienie działalności agroturystycznej.

Z założenia ekoturystyka ma na celu poznawanie i podziwianie obszarów przyrodniczo cennych, zachowanie harmonii ekosystemów przyrodniczych i odrębności kulturowej lokalnych społeczności, dostarczanie środków finansowych, skutecznej ochronie wartości dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz przynoszenie realnych korzyści ekonomiczno-społecznych ludności miejscowej (Zaręba, 2006). Ekoturystyka zwykle odbywa się w małych grupach o dokładnie sprecyzowanym profilu zainteresowań lub jest formą turystyki rodzinnej. Podczas wypraw ekoturystycznych turysta korzysta głównie z bazy noclegowej i gastronomicznej dostępnej na terenie gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych kładąc duży nacisk na możliwość poznania specyfiki regionu zarówno pod względem przyrodniczym jak i kulturowym. Aktywność ekoturysty polega nie tylko na aktywności fizycznej realizowanej poprzez wycieczki: piesze, konne, rowerowe, czy spływy kajakowe, ale także na aktywności intelektualnej związanej z poznawaniem przyrody i tradycji regionu. Ekoturysty z założenia korzystają z usług miejscowych przewodników i lokalnych biur podróży co wpływa wydatnie na aktywizację społeczności lokalnej i kształtowanie specyficznego produktu turystycznego będącego odpowiedzią na zapotrzebowanie rynku.

Dynamiczny rozwój ekoturystyki obserwuje się szczególnie na obszarach przyrodniczo cennych takich jak parki narodowe, parki krajobrazowe czy obszary Natura 2000, jednakże oferta ekoturystyczna dotyczy także obszarów wiejskich położonych na zapleczu dużych aglomeracji miejskich, gdzie podstawę do rozwoju ekoturystyki stanowią zwarte kompleksy leśne, zróżnicowanie krajobrazowe i kulturowe oraz możliwość aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu. Bardzo popularne stają się wyjazdy weekendowe bądź jednodniowe służące regeneracji sił po pracowitym tygodniu. Podczas tych wyjazdów duży nacisk kładziony jest na możliwość wypoczynku aktywnego w formie wycieczek rowerowych, spływów kajakowych czy terenowych wyjazdów konnych. Stąd też bardzo istotne jest tworzenie zaplecza umożliwiającego uprawianie tego typu form rekreacji, a więc tworzenie wypożyczalni sprzętu, gospodarstw oferujących możliwość jazdy konnej czy usług przewodnickich. Niebagatelną rolę odgrywa także przygotowanie zaplecza gastronomicznego, czy to w formie oznaczonych na mapie gospodarstw agroturystycznych oferujących tradycyjne potrawy (gospodarstwa zrzeszone w ramach Regionalnej Sieci Dziedzictwa Kulinarne Województwa Opolskiego), czy też w formie karczm regionalnych zachęcających turystów szeroką ofertą dań typowych dla kuchni danego regionu. Istotną rolę odgrywa także możliwość poznania tradycji i kultury danego regionu.

Istotnym elementem ekoturystyki jest ograniczenie niekorzystnego wpływu na środowisko, turystyka świadoma prowadzona z poszanowaniem wymogów ochrony przyrody, jak również tradycji i kultury społeczności lokalnych niesie ze sobą walor edukacyjny oddziałujący na wszystkich, którzy się z nią stykają, zarówno ekoturystów jak i usługodawców czyli właścicieli gospodarstw agroturystycznych. Stąd też niezwykle istotne w przypadku ekoturystyki pozytywne wzorce w postaci zachowań proekologicznych: segregacji odpadów, uprawy roślin bez użycia nawozów sztucznych, wykorzystania energii odnawialnej. Istnieje grupa gospodarstw agro i ekoturystycznych, które za integralny składnik swej oferty przyjmują: produkcję żywności ekologicznej, pozyskiwanie miodu z własnej pasieki, specyficzne przetwory jak: naturalnie tłoczone na terenie gospodarstwa soki owocowe czy owoce pochodzące ze starych odmian drzew i krzewów. Atrakcją turystyczną mogą być też funkcjonujące na terenie gospodarstwa urządzenia wykorzystujące energię odnawialną jak: kolektory słoneczne, pompy ciepła przydomowe elektrownie wiatrowe, małe elektrownie wodne zlokalizowane na potokach przepływających przez teren gospodarstwa. Tego typu urządzenia cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony turystów, posiadają również niewątpliwy walor edukacyjny zarówno w stosunku do odwiedzających turystów jak i właścicieli okolicznych gospodarstw, którzy zachęcani nowatorską inicjatywą proekologiczną często wprowadzają ją później na terenie własnych gospodarstw.

Ciekawą tendencją pojawiającą się na rynku turystyki wiejskiej jest tworzenie mini skansenów, w których prezentowane są stroje ludowe, zabytkowe

maszyny rolnicze (skansen maszyn rolniczych przy gospodarstwie agroturystycznym „Lewandówka” w Starych Kolniach) czy ekspozycje związane z rzemiosłem uprawianym w danej rodzinie od pokoleń: pszczelarstwo (skansen pszczelarski w gospodarstwie pasiecznym „Sądecki Bartnik” w Stróżach), kowalstwo, kołodziejstwo (muzeum kołodziejstwa w Popielowie). Taka forma działalności wykracza nieco poza działalność sensu stricto agroturystyczną i nawiązuje do nurtu ekoturystycznego, w którym znaczącą rolę odgrywa możliwość poznania tradycji i kultury społeczności lokalnej.

Fotografia 1. Skansen pszczelarski w gospodarstwie „Sądecki Bartnik” w Stróżach

Istotnym elementem oferty ekoturystycznej są działania edukacyjne skierowane głównie do dzieci i młodzieży szkolnej. Wielu właścicieli gospodarstw agroturystycznych organizuje zielone i białe szkoły czy też jednodniowe pobyty w gospodarstwach, podczas których prowadzone są zajęcia z edukacji ekologicznej, historii i tradycji danego regionu, specyfiki przyrodniczej odwiedzanej okolicy.

Zajęcia takie często wzbogacane są o wycieczki terenowe, wyjazdy wozem lub bryczką, kuligi, wizyty w siedzibie parków krajobrazowych lub narodowych albo spotkania z leśnikami. W zakresie działalności gospodarstw agroturystycz-

nych znajduje się często szeroka oferta zajęć edukacyjnych i integracyjnych przeznaczonych dla zróżnicowanych grup odbiorców.

Fotografia 2. Zajęcia dla przedszkolaków organizowane w gospodarstwie agroturystycznym „Gościnna Zagroda” w Prószkowie

WSPÓLPRACA W ZAKRESIE TWORZENIA PRODUKTU TURYSTYCZNEGO AKTYWIZUJĄCA ŚRODOWISKO WIEJSKIE

Optymalnym sposobem tworzenia ciekawego produktu turystycznego danej gminy lub miejscowości jest współpraca właścicieli gospodarstw agroturystycznych z pracownikami parków krajobrazowych i narodowych, leśnikami, przedstawicielami samorządów lokalnych, kołami gospodyń wiejskich i lokalnymi ośrodkami kultury. W skład takiego produktu mogą wchodzić usługi już istniejące i świadczone w danej miejscowości (noclegi, wyżywienie, usługi transportowe i przewodnickie) jak również zupełnie nowe, rozwijane przez osoby, które dotychczas nie prowadziły działalności agroturystycznej a swój udział w ofercie pragną ograniczyć do wykreowania jednej usługi np. pokazu wypieku chleba, warsztatów wikliniarskich, pokazu pozyskiwania miodu z pasieki, prowadzenia wycieczek ornitologicznych czy florystycznych. Taka współpraca pozwala na pełne wykorzystanie potencjału materialnego, kulturowego i intelektualnego dostępnego na terenach wiejskich, służy także integracji społeczności lokalnej, rozwojowi kreatywności oraz aktywizacji poszczególnych jednostek.

Współpraca w dziedzinie kreowania produktu turystycznego gminy lub regionu powinna się także przejawiać w przystosowaniu dla potrzeb turystyki istniejących walorów przyrodniczych i elementów zagospodarowania turystycznego. Samorządy lokalne we współpracy z jednostkami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska, leśnikami i przedstawicielami społeczności lokalnej powinny doprowadzić do tworzenia nowych szlaków turystycznych: pieszych, konnych i rowerowych, przystosowania dla potrzeb turystyki istniejących zbiorników wodnych, wyznaczenia miejsc do kąpeli i wędkowania. Takie miejsca i szlaki stanowią bowiem podstawę rozwoju turystyki i wydatnie wpływają na wzrost atrakcyjności regionu.

WNIOSKI

1. Wypoczynek na wsi stał się w ostatnich latach bardzo popularną formą spędzania czasu wolnego będąc alternatywą dla turystyki masowej. Niższe w stosunku do standardowych form turystyki koszty wypoczynku, możliwość bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem naturalnym, cisza, spokój, zróżnicowanie krajobrazowe terenów wiejskich, możliwość wypoczynku w rodzinnej atmosferze, zdrowa żywność oraz możliwość dostosowania oferty do potrzeb indywidualnego odbiorcy to najważniejsze cechy turystyki wiejskiej.

2. Polska wieś to doskonały teren dla turystyki zrównoważonej opierającej się na zasadach ekorozwoju, podtrzymującej ekologiczną, społeczną i ekonomiczną integralność terenów wiejskich oraz kładącej szczególny nacisk na zachowanie dla przyszłych pokoleń zasobów naturalnych i kulturowych. W nurt turystyki zrównoważonej doskonale wpisuje się agro i ekoturystyka, która w kreowaniu produktu turystycznego wykorzystuje istniejące zaplecze gospodarstwa rolnego uzupełnione usługami noclegowymi, gastronomicznymi, edukacyjnymi i rekreacyjnymi.

3. Właściciele gospodarstw agroturystycznych odwiedzanych podczas przygotowywania opracowania zwracają uwagę na wzrastającą z roku na rok liczbę turystów odwiedzających tereny wiejskie i zmieniający się profil zainteresowań oferowanymi usługami. Istotną rolę dla agroturystów odgrywa możliwość aktywnego wypoczynku, kontakt z kulturą i tradycja regionalna, usługi przewodnickie oferowane na terenie gospodarstw. Drugim typem produktu turystycznego cieszącym się dużym zainteresowaniem jest oferta edukacyjna skierowana do dzieci i młodzieży szkolnej. Wymienione produkty wpisują się doskonale w kanon działań ekoturystycznych. Gospodarstwa posiadające w swej ofercie elementy turystyki aktywnej i edukacyjnej odnotowały znaczny wzrost liczby odwiedzających turystów, który związany był ze wzrostem dochodów czerpanych z turystyki i pozwolił na dalsze poszerzanie oferty gospodarstw. Ciekawą tendencją odnotowaną podczas badań było tworzenie rodzinnych firm turystycznych na bazie istniejących już gospodarstw agro- i ekoturystycznych.

W ofercie, których znalazły się zarówno elementy edukacyjne (organizacja zajęć dla grup szkolnych poświęconych tradycji i kulturze regionu, edukacji ekologicznej, krajoznawstwu) jak i usługi cateringowe oparte na tradycyjnych potrawach regionalnych tworzonych na bazie żywności ekologicznej.

4. Z ekonomicznego punktu widzenia ekoturystyka wymaga stosunkowo niewielkich nakładów inwestycyjnych i organizacyjnych. Komplementarność oferty agro i ekoturystycznej stanowi możliwości rozwoju terenów wiejskich dając podstawę do współpracy pomiędzy poszczególnymi gospodarstwami, jednostkami samorządowymi, organami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska i edukację na danym terenie. Współpraca taka owocować może stworzeniem nowych miejsc pracy oraz dynamicznym rozwojem gospodarczym i kulturowym regionu.

BIBLIOGRAFIA

- Bardo J. *Zrównoważony rozwój w stronę życia w harmonii z przyrodą*. Earth Conservation, Sopot 2006.
- Niemiec W. *Wybrane problemy turystyki alternatywnej*. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu, Nowy Sącz 2006.
- Zaręba D. *Ekoturystyka*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Dr Barbara Woś
Politechnika Opolska
Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii
Katedra Geografii i Ekonomiki Turystyki
ul. Prószkowska 76,45-758 Opole
tel. 605244258, e-mail: b.wos@po.opole.pl

Recenzent: *Prof. dr hab. Jerzy Gruszczyński*